

פרגמטיקה של מבנים תחביריים

בבחינת הבגרות אתם נשאלים כיצד חלקים תחביריים מסוימים משרתים את מטרת הכותב או, במילים אחרות, מדוע הכותב משתמש במאמרו בחלק תחבירי מסוים.

בבחינת הבגרות ייתכנו ניסוחים שונים לשאלה כזאת, למשל:

לְשֵׁם מַה מְשַׁתְּמָשִׁים בְּכַתִּיבָה בְּחֻלְקִים בְּעֵלֵי תַּפְקִיד תַּחְבִּירִי X?

או

מַה יְכוּלָה לְהִיֹּת מְטַרְת הַכּוֹתֵב בְּשִׁימוֹשׁ בְּמִבְנֵה X?

עד כה הכרנו את התפקידים הפרגמטיים (כלומר, את מטרת השימוש) של חלקים בעלי תפקיד תחבירי של תמורה, של נשוא מודאלי, של פסוקית נושא, של מבנה סתמי ושל הסגר.

להלן דוגמות לתשובות אפשריות לשאלות מסוג זה על פי החלקים התחביריים השונים:

א. תמורה

שאלה: לְשֵׁם מַה מְשַׁתְּמָשִׁים בְּכַתִּיבָה בְּחֻלְקִים בְּעֵלֵי תַּפְקִיד תַּחְבִּירִי זֶה? (תמורה)

תשובה: משתמשים בתמורה כדי להסביר ולפרט את שם העצם שבא לפניו לצורך הבהרת הטקסט.

ב. נשוא מודאלי

שאלה: לְשֵׁם מַה מְשַׁתְּמָשִׁים בְּכַתִּיבָה בְּחֻלְקִים בְּעֵלֵי תַּפְקִיד תַּחְבִּירִי זֶה? (נשוא מודאלי)

תשובה: השימוש בנשוא מודאלי מאפשר לכותב להביע את עמדתו או את יחסו לגבי הנאמר במשפט. הנשוא המודאלי מעניק לטקסט נימה של הדגשה ונחרצות.

ג. פסוקית נושא – מן הדגם "מי ש-"

שאלה: לְשֵׁם מַה מְשַׁתְּמָשִׁים בְּכַתִּיבָה בְּחֻלְקִים בְּעֵלֵי תַּפְקִיד תַּחְבִּירִי זֶה? ("מי ש-...")

תשובה: דגם זה של פסוקית נושא ("מי ש-") מאפשר לכותבים לומר אמירה כללית שאיננה מתייחסת לאדם ספציפי, אלא לכל אחד באופן כללי.

ד. הסגר

שאלה: לְשֵׁם מַה מְשַׁתְּמָשִׁים כּוֹתְבִים בְּחֻלְקִים בְּעֵלֵי תַּפְקִיד תַּחְבִּירִי X? (הסגר)

תשובה: כותבים משתמשים בהסגר כדי להביע את עמדתם על הנאמר במשפט, כדי להעיר הערה על הנאמר במשפט או כפנייה לסמכות.

ה. מבנה סתמי

כותבים יכולים להביע סתמיות בדרכים שונות:

פסוקית נושא במשפט מורכב (שני הדגמים)	נושא סתמי
<p>1. פסוקית נושא הפותחת במילות השעבוד מי ש- / מה ש- מי שרצה להצליח בהינה, ... מה שקרה אתמול בבית הספר, ...</p> <p>2. פועל סביל בעיקרי ללא ציון עושה הפעולה ואחריו פסוקית נושא נאמר ע... בישיבה דווח כי... פורסם בציתון ע...</p>	<p>1. פועל בגוף שלישי רבים (נסתרים) בכל הזמנים ללא ציון עושה הפעולה, לדוגמה: אומרים שהוא ירד מהארץ. ידין אתה כחדן.</p> <p>2. פועל סביל שאחריו מילת יחס ללא ציון עושה הפעולה, לדוגמה: הוחלט על בניית קניון חדש בעיר. בישיבת המועצה סוכט על התקציב.</p> <p>3. מילים המביעות סתמיות מישהו סגר את הדלת. איש לא הביע אמסיה. אלמני פרץ לחנות התכשיטים. כולם יודעים את האמת.</p>
<p>פועל סביל ללא ציון עושה הפעולה האמסיה הופסקה. מכונתנו נאנבה כשהיינו בחו"ל. הצקבות המצב הקשה פוטרו צופדים רביט. **שימו לב: במשפט "החולה טופל על-ידי הרופא" אין סתמיות, כי ידוע מיהו עושה הפעולה (הרופא).</p>	
<p>נשוא מודאלי – כשלא ברור על מי נאמר המשפט או כשהנשוא המודאלי מבטא אמירה כללית שאינה מתייחסת למישהו ספציפי, אלא לכל אחד באופן כללי. יש לקבל את המצב כפי שהוא. כדאי לצרוק שלוש מנות סידן ביום. חובה להימנע מנהיגה בשכרות. **במשפט "עליך לסדר את החדר" אין סתמיות כי הדובר פונה למישהו מסוים שעליו לסדר את החדר.</p>	
<p>שם פעולה בתפקיד נושא ללא ציון עושה הפעולה התנהגות כזאת אינה ראויה. הקפדה על כללי הנהיגות חשובה מאוד.</p>	

שאלה: מה יכולה להיות מטרת הכותב בשימוש במבנה X? (סתמיות)

תשובה: הכותב משתמש במבנה סתמי כאשר אין חשיבות לעושה הפעולה, כשהוא רוצה להדגיש את הפעולה עצמה או את תוצאת הפעולה (ולא את עושה הפעולה), כאשר יש לו כוונה להסתיר את מבצע הפעולה או כאשר הוא מעוניין ליצור אשליה שמדובר באמת כללית.